

“Dom kallar oss giggare”

En studie av de nya daglönarna i flexibilitetens tjänst

Astrid Karabová Bäckström
ETN K02, Etnologi med kulturanalytisk inriktning
Kandidatuppsats Ht 2019
Handledare; *Signe Bremer Gagnesjö*
Institutionen för kulturvetenskaper,
avdelningen för etnologi vid Lunds universitet

Jag vill skicka ett stort tack till alla som stått vid min sida, hejat på, läst igenom, gett råd, kritik och kärlek. Särskilt tack till Signe för tålmodig och tydlig handledning. Utan er - ingen uppsats! Thank you; Emelie, Ossian, Pablo, Sofia, Kosi, Katarina, Amir och Oliver for bravely and honestly shared your feelings and stories about your work.

“They let your dream,

just watch 'em shatter

You're just a step on the boss man's ladder

But you got dreams he'll never take away

In the same boat with a lot of your friends

And the tide's gonna turn

an' it's all gonna roll you away

Workin' 9 to 5 what a way to make a livin’

(9 to 5 av Dolly Parton)

Abstract

The following paper aims to examine and discuss the gig-economy and the workers that I call “giggare” from a cultural analysis-perspective. In this essay I hope to answer these three questions: In what way does labour operate in a material and technological aspect? How does flexibility shape the work and the worker? And how is the body of the worker visible in the labour? The study is based on the ethnographic material I collected during my fieldwork in Skåne in October of 2019. I conducted seven interviews with eight people that work or used to work within the gig-economy, most of them work as messengers for a food delivering company that exist both in Lund and Malmö. One of the participants in the study works with collecting scooters and charging them during night. For this essay I used three different theories: Zygmunt Bauman’s theory on the perspectives of work, the new worker and the new consumer, Pierre Bourdieu’s theories about capital from a power and class-perspective, and the last theory is the idea of the precariat from a intersectional and feminist perspective. To understand the idea of the precariat, I use Silvia Federici’s critique of the neglecting of the fact that woman and coloured people always experience precarious situations.

It shows that despite technology is a major part of the work its not designed for the workers use. The general belief in technological makes the workplace virtual and the lack of connection between workers results in problems with organizing and creating unions for workers’ right. The second part is the idea of flexibility and how its manifests in the labour market with short contracts and insecure employments, but also how it shapes the workers feelings about themselves and the identity of being a giggare. In the third part of the analysis, I discuss the body as a tool and the importance of a strong body. An ideal body is a young, white and non- precarious body. The ideal body, and the Ideal worker is the one the companies promote, but in reality there exists a substantial division among gender, race, age and body physics. I hope to make an invisible group of people more visible with this paper.

Key words: flexibility, gig economy, labour, bodies, technology, precarious, work.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	s.5
Bakgrund	s.5
Syfte & frågeställningar	s.7
Läsanvisning	s.7
2. Metod och material.....	s.8
Insamling & metodval	s.8
Etik & informanter	s.10
Forskaren i spegeln	s.11
Analytisk metod	s.12
3. Tidigare forskning.....	s.13
“Den nya ekonomin”	s.13
Perspektiv på arbete	s.14
4. Teoretiskt perspektiv.....	s.15
Bourdieu's teori om kapital	s.16
Bauman & den nya fattigdomen	s.17
Federici om prekariatet	s.19
5. Analys.....	s.20
Arbetet	s.20
Flexibilitet	s.26
Kroppen	s.30
6. Sammanfattande diskussion.....	s.35
7. Referenser.....	s.37

1. Inledning

Bakgrund

Jag går hem från en kompis i Malmö. Det är en sent på kvällen och regnar horisontellt som det bara gör i Skåne. Min nyklippta lugg blåser upp i pannan, håller ner den med handen medan jag går framåtlutad i vinden i riktning mot Triangeln, sista tåget går snart. I mörkret möter jag en gestalt i luvtröja som plockar upp en slängd elsparkcykel och lastar upp den omsorgsfullt på ett flak. Ansiktet tittar upp, vi byter blickar och nickar, jag fortsätter gå mot tåget, hen kör vidare i natten på jakt efter fler sparkcyklar. Jag ska hem och sova, personen jag mötte har precis börjat sitt arbetspass. På perrongen stannar jag upp och kan inte sluta tänka; vem var det?

Ja, vem var det? Citatet är ett utdrag från min fältdagbok och beskriver en situation som inträffade våren 2019 och som följde med mig ända in i sommaren i form av en etnologisk fundering. Ett frö hade sått i nyfikenhetens mylla och under varma sommardagar börjar jag lyssna på radioprogrammet *De nya Daglönarna* i P1. Innehållet fascinerar, frustrerar och kulminerar till sist i den här uppsatsen.

Uppsatsen kommer beröra en till synes ny form av arbete och arbetare, som går under benämningen “giggare”. Det vill säga, en person som arbetar med att utföra tjänster eller leverera varor till kunder via digitala plattformar. Personen jag mötte den där blåsiga måndagsnatten, arbetar inom “gig-ekonomin”, men som även kallas “on demand-ekonomi” och “plattform-ekonomi” (van Doorn 2017). I den här uppsatsen kommer jag främst använda mig utav termen gig-ekonomi då jag tycker den är tydligast samt är den beskrivning som främst används i media, litteratur och utav andra människor jag talat med. “Gig” kan liknas med hur det ser ut i musikbranschen, där gig är en spelning som musiker gör en åt gången och istället för att ha en fast anställning, får betalt för varje spelning hen utför.¹ Detta fenomen kan sammanfattas i något som kallas gig-ekonomin, vilken är sprungen ur en delningsekonomi som blivit kommersialiserad (Paulsen 2017:367) Uber, Foodora, Taskrunner, Yepstr, Hungrig.se, Voi och Workish är bara några exempel på företag som är delaktiga i gig-ekonomin och är verksamma i Sverige. Via applikationer på smartphonen förmedlas

¹ Vad är gigekonomi? (hämtad 12-12-2019)

tjänster och varor som sophämtning, transport, leverans av mat, trädgårdsarbete, montering av möbler osv, mellan kunder och de som levererar - "giggare". Gig-ekonomin kännetecknas genom avsaknaden av kollektivavtal, kontrakt, längre anställningar samt utrustning. Allt under parollen "flexibilitet". Kontrakten är oftast utformade en månad i taget, på sin höjd tre månader, som sedan förnyas eller sägs upp beroende på prestation eller företagets ekonomiska behov (Woodcook 2020).

Globalt sett är gig-ekonomin ett fenomen som funnits en längre tid men som breder ut sig allt mer i och med en ökad digitalisering och en arbetsmarknad som blir mer svårtillgänglig. Till exempel gigger 20 % av Sydkoreas befolkning, och kort därefter landar USA på en andraplats i undersökningen. Sverige hamnar på sjätte plats på listan av de länder där gig-ekonomin breder ut sig som mest.² I Sverige arbetar 700.000 personer i den så kallade gig-ekonomin enligt en rapport från LO från 2018.³ Ett spännande exempel som visar på ämnets angelägenhet, är teateruppsättningen *Prekariatet* som i detta nu spelas på Malmö stadsteater. En nyskriven pjäs som baseras på insamlade berättelser från malmöbor som arbetar i någon form av gig-ekonomin eller med prekära anställningar. I kör sjunger skådespelarna "jag drömmer om trygghet, jag drömmer om ett fast jobb (...) jag drömmer om en lägenhet, jag drömmer om trygghet, jag drömmer om en... katt!"⁴

Dock är korta och osäkra anställningar ingen ny företeelse om man ser till historien. Daglönare kallades människor som sökte dagligt arbete för att få en inkomst för dagen, temporära tjänster som ofta fanns i hamnen eller i fabriken. I den klassiska boken *Mina Drömmars Stad* av Per Anders Fogelström (1960), vandrar bokens huvudperson Henning ner till Stadsgården i Stockholm varje morgon i hopp om att få dagens värv. Ofta väntar han förgäves då arbetet tilldelats någon annan. Skillnaden mellan Henning och vår tids daglönare (giggare) är mindre än 200 år. Mycket har utvecklats, teknologin har nått till svindlande höjder. Samtidigt tas flera kliv bakåt när osäkra anställningar ompaketeras till en modernitet och kollektivavtal blir till nostalgi.

Jag hoppas med den här uppsatsen lyfta ett ämne som belyser samtiden, men som även kastar ljus bak i tiden och skådar in i framtiden.

² *De nya daglönarna* avsnitt 6 (sänds 06-08-19)

³ *De oorganiserade – Gig-ekonomin och den fackliga anslutningen* (hämtad 15-12-19)

⁴ Malmö Stadsteater (hämtad 21-02-20)

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka fenomenet gig-ekonomi ur ett kulturanalytiskt perspektiv, genom att studera självupplevda berättelser om arbetsvillkoren för den grupp av människor som faktiskt arbetar med det: så kallade "giggare". För att kunna ringa in syftet har jag formulerat tre frågeställningar som jag hoppas besvaras i slutet av uppsatsen.

- Vad innebär det att arbeta som en giggare, hur går arbetet till?
- Hur formar begreppet flexibilitet giggares syn på sig själva som arbetare samt synen på arbetet de utför?
- Hur tar den fysiska och psykiska kroppen plats i arbetet?

Läsanvisning

Uppsatsen är disponerad med ett inledande kapitel om metod och tillvägagångssätt som innefattar en diskussion om etik och valda informanter, samt reflekterande över min närvaro i egenskap som forskare. I kapitel 3 presenteras forskningsläget, hur ämnet berörs inom etnologi men även inom andra forskningsdiscipliner. Kapitel 4 redogör över valda teoretiska ingångar i uppsatsen och hur de är tänkta att fungera ihop med empirin.

Efter det börjar analysen som är tematiserad till tre rubriker:

- *Arbetet* handlar om hur det är att ha en anställning, eller snarare att inte ha en anställning, men att arbeta ändå. Kapitlet ger en inblick i hur det går till att gigga och tangerar materialitet, lön och sociala gemenskaper.
- *Flexibilitet* dyker ner i begreppet flexibel. Vad betyder begreppet och hur påverkar det synen på arbetet och arbetaren som utför det.
- *Kroppen* berör både den fysiska och den psykiska kroppen. Hur den gör sig påmind i arbetet som giggare.

I analysen flätas tidigare forskning och teoretiker ihop med informanternas berättelser och mina egna observationer. Till sist samlas hela analysen i en sammanfattande diskussion i kapitel 6.

2. Metod och material

Insamling och metodval

Det empiriska materialet är insamlat under ett fältarbete som pågick under tre veckor i oktober 2019. Det kvalitativa materialet består av sammanlagt sju stycken intervjuer, deltagande observationer samt autoetnografi. Av intervjuerna var fem stycken inspelade och två intervjuer antecknades. Metodvalet; att främst göra olika former av intervjuer, både semistrukturerade och djupintervjuer, grundar sig i metodens fördelar i genomförandet av en kvalitativ undersökning. Tjora menar att djupintervjuer möjliggör att närma sig informantens livsvärld, erfarenheter, känslor och åsikter (2012:82) Det är något som har varit viktigt för mig i min undersökning då intresset för uppsatsen ligger i människor som gigger och deras erfarenheter och uppfattningar.

Intervjuerna genomfördes i Skåne med omnejd, tre stycken var i Lund, två stycken var i Malmö och två intervjuer var över telefon. Att göra intervjuer över telefon är ett bra alternativ när det är långa geografiska avstånd mellan informanten och den som intervjuar. Dock missar en det som sker i ett fysiskt närvarande möte, till exempel informantens kroppsspråk och en känsla av närhet som ofta leder till längre och mer personliga möten. Men intervjuer över telefon kan även skapa förtrolig stämning då det känns mer anonymiserat än sitta mitt emot personen som intervjuar en (Tjora 2012:108). Valet mellan genomföra en intervju via telefon eller inte göra intervjun alls, var lätt för mig som inte har problem med tala i telefon. Alla intervjuer är mellan 1-1,5 timmar långa. Den deltagande observationen kombinerades med intervju och gick till så att jag fick möjlighet att följa med en giggare som hämtar och laddar elsparkcyklar på natten. Observationen skrevs ner för hand i ett anteckningsblock där jag blandade egna tankar och känslor med miljöbeskrivningar och informantens funderingar.

Intervjuerna har varit i klassrum, kaféer och arbetsplatser; med den gemensamma nämnaren att det har varit en plats som informanten själv valt ut. Den egna valda platsen är viktig för att skapa en trygg miljö där hen känner sig bekväm att berätta om sina personliga upplevelser (Tjora 2012:94). Intervjuerna var semistrukturerade och utgick från en enkel intervjuguide jag utformat, med frågor som bland annat tangerade teman som känslor, arbetet, erfarenheter och sociala sammanhang. Intervjun började med uppvärmande frågor om intressen och bakgrund, sedan gick den vidare till vad Tjora beskriver som "reflexionsfrågor" som utgör stommen på intervjun

(2012:86). Efter ett antal större frågor som fått personen att dela med sig av sina berättelser och reflektioner, avslutas samtalet med en sammanfattande diskussion för att skapa en stämning där alla i intervjun fått säga sitt (jfr. *ibid*).

Autoetnografi beskrivs av Palmgren (2011) som en metod som grundas i att studera andra genom att undersöka den kulturella och sociala kontext forskaren själv befinner sig i. Med stöd av egna erfarenheter, känslor och sin självbiografi kan forskaren använda sig själv som empiri och en källa till kunskap (*ibid*:175). Autoetnografi har fått kritik för att vara "självupptaget navelskåderi" som tar bort utrymme från informanternas röster (Beckman 2009:47). Jag ser dock metoden som ett transparent sätt för att synliggöra mig själv som forskare i uppsatsen och därmed förklara att det jag författar inte är helt objektivt (jfr *ibid*.). Autoetnografen bygger på ett tillfälle då jag gick på en arbetsintervju för ett företag som levererar mat i Lund. Arbetsintervjun var delvis förlagd på nätet då man skulle titta på en instruktionsfilm och sedan svara på några frågor. Jag fick även boka en tid via företagets hemsida då jag skulle vara med på en "onboarding" (en sammanslagning av introduktion och intervju) vilket skulle vara ett möte på deras kontor i Lund. Mötet pågick i kanske en timme och var med fyra andra som ansökte till att bli cykelbud och en som arbetar som rekryterare. Mitt deltagande i mötet kan också tituleras som en *dold observation*, då jag inte berättade om min närvaro som forskare under intervjun. Tjora menar att det är etisk betänkligt med dolda observationer, om de inte sker på en offentlig plats, då aktörer inte får ge sitt medgivande till situationen. Dock så spelade jag varken in ljud eller bild, eller använder mig utav företagets namn i uppsatsen så jag anser att det är okej - även om det skapar en gråzon som känns viktig att lyfta (jfr 2012:72). För att minnas gjorde jag istället korta minnesanteckningar i ett block, som jag sedan efter mötet omvandlade till textmassa.

Kort tid efter intervjun fick jag jobbet. Tyvärr gick min telefon sönder och då giggare är beroende av en fungerande smartphone kunde jag inte arbeta som cykelbud för företaget. Därav föll stor del av min idé att arbeta som giggare för att sedan göra autoetnografi av upplevelserna, vilket skapade en känsla av misslyckande. I forskarvärlden skrivs det sällan om fältarbeten som går fel eller tar andra oplanerade vägar. Kanske för att skriva om det misslyckade fältarbetet är en annan genre än en vetenskaplig artikel, mer odefinierbart. Ändå är det viktigt att ha i åtanke att "misslyckande" kan bli en källa till insikter, reflektioner och ny kunskap (Sandell 2014:255).

Etik och urval av informanter

Jag brottades mycket med hur jag skulle få tag på personer som gigger eller har erfarenhet av att arbeta med det. Problematiken låg i; hur når man ut till personer som befinner sig i ständig rörelse?

Det kändes svårt att hitta informanter. Jag tycktes se giggare överallt men kände ingen i min närhet som arbetade med den typen av tjänster. Så jag skapade en annons där det stod om min undersökning och att jag sökte personer som ville dela med sig av sina erfarenheter. Annonser sattes jag upp på anslagstavlor runt om i Lund och Malmö, men jag lade även upp den på min egna facebook-sida och bad bekanta att sprida den vidare. Det gick väl sådär, då dem flesta informanter jag fick tag i var en vän kände någon vän som har erfarenhet av att arbeta i gig-ekonomin vilket gav ringar på vattnet. Vidare skapade jag små lappar som jag delade ut till synliga giggare, kortare möten som ledde till några spontana intervjuer (jfr Tjora 2012). Informanterna har olika bakgrunder, etnicitet och är i åldersspannet 20-35. Några fler är män och några färre är kvinnor, vilket jag försökte uppmärksamma genom ställa frågor om kön, upplevd maskulinitet versus femininitet och hur kroppen tar plats i arbetet. Vidare berörs klass, etnicitet och ålder av informanterna själva, vilket framkommer i materialet. De kategorierna har därför fått större utrymme i uppsatsens analys. Det ska tilläggas att flera av informanterna studerar och kombinerar det med att gig-arbeta, medan andra gigger på heltid. Majoriteten har kunskap och erfarenheter av facklig organisering, både på gig-arbetet och på andra arbetsplatser, vilket kan tolkas som ett politiskt egenintresse av att delta i studien, något som kan minska trovärdigheten (Tjora 2012:119). Men jag vill ändå tro att genom belysa motstånd i gig-ekonomin och fråga vem som har möjlighet att göra det, lyckas ringa in den problematiken.

För att anonymisera har jag valt att fingera informanternas namn men även företagen som nämns i citat eller utdrag från intervjuer. Anonymisering är till för att skydda informanterna, då några fortfarande arbetar kvar på företaget de berättar om i intervjuerna (jfr Tjora 2012:156). Samtidigt är det viktigt att lyfta fram personerna som gigger med namn, för att göra de mer mänskliga. De olika gig-företagen samlas under paraplyet "Matsnart", ett påhittat företag som via en digital plattform levererar mat. Pseudonymiseringen fungerar, förutom att inte utelämna informanterna, likt en kompass för att läsarna lättare ska kunna orientera sig i uppsatsen bland alla namn och begrepp (ibid.).

Forskaren i spegeln

I mitt egna fältarbete är det viktigt att reflektera med vilka tidigare föreställningar och den förkunskap som min forskarkropp besitter. Giggare är inte en homogen grupp där alla har samma känslor, kroppar eller bakgrunder och därför måste jag vara försiktig med svepande generaliseringar. Det är viktigt att ha i åtanke, särskilt när jag syftar till att bedriva en kvalitativ undersökning som mynnar ut i insikt snarare än översikt (jfr Tjora 2016:19).

Hur är jag som forskare närvarande i uppsatsen? I egenskap som vit kvinna och forskare befinner jag mig i en överordnad position, både i intervju-situationerna med informanter men även i tolkandet, sorterandet och analyserandet av det insamlade materialet (Kvale, Brinkmann 2009:49). Liksom stor del av all vetenskap har skapats utifrån den manliga blicken och kroppen, som sedan har neutraliserats och normaliserats, är det viktigt att jag lyfter och problematiserar min maktposition som forskare och gör *kunskapen situerad* (Haraway 1991:231).

Jag har aldrig arbetat som giggare och har ingen erfarenhet av konsumera tjänster eller varor från appar. Vilket kan leda till ett ifrågasättande av min legitimitet på ämnet, både från informanter och läsare. Jag saknar position som insider i gruppen jag studerar, istället är jag en outsider (jfr Bremer 2011:202). Synen på forskning om kvinnor endast får bedrivas av kvinnliga forskare eller som i det här fallet - bara en som själv upplevt arbetet som giggare får forska om giggare, kallas för insider epistemologi. Men den här tanken är problematisk på två sätt, då den antar:

- Alla i en social grupp delar samma upplevelser och åsikter.
- Alla utanför den gruppen kan inte dela åsikter och erfarenheter som de i den sociala gruppen.

Det är generaliseringar av hur en social kategori ser ut och vad den innehåller (ibid.). Bland giggare är den en stor variation om en ser till bakgrunder, erfarenheter, känslor om arbetet och inte minst upplevelser av det. Vilket betyder att ivriga försök till generalisering av gruppen kommer sikta fel och missa målet.

Tidigare nämnde jag egna känslor inför uppsatsens ämne. Det är ett ämne som berör mig personligen vilket ibland kan vara svårt att distansera mig ifrån, något som kan råka sippra igenom diskussionen. Dock önskar jag inte att mina emotioner ska stå i centrum och ta utrymme från informanternas egna erfarenheter och känslor. Jag hoppas i och med reodgörelse och reflekterande över min position som forskare i det här avsnittet, men även löpande genom hela uppsatsen, kan visa på detta.

Analytisk Metod

Innan man börjar tolka och analysera den insamlade empirin är det av vikt att flera gånger gå igenom materialet, sortera och reducera det (Rennstam & Wästerfors 2011:194). Redan under intervjuerna kunde jag uttolka vissa teman som ofta återkom och stannade kvar. Jag har skrivit ut det transkriberade materialet i sin helhet för att lättare få överblick och därefter använt mig utav kodning för att kategorisera och utröna olika teman i intervjuerna och observationerna (jfr Tjora 2012:146). När jag sorterade materialet, läst igenom citat och mina egna frågeställningar gång på gång började teman få form.

Empirin har sorterats till tre huvudsakliga teman som jag kallar: arbetet, flexibilitet och kroppen. I arbetet finns det två underrubriker: materialitet som berör utrustning i gig-arbetet och teknologi som också är en stor del av arbetet. Kategorierna i sig är breda och generösa. Dom skapar plats åt andra teman och tankar om materialitet, anställningar, känslor, osäkerhet, arbetsplats och synen på arbete. Bredden är på gott och ont. Då en viktig del av uppsatsen är sortering och reducering samt vad som är möjligt att genomföra (2011:103). Ändå, vill jag tro att kapitlena fungerar likt riktmärken - inte oböjliga pekpinningar. Ett exempel är materialitet, ett tema som innefattas i *arbetet* men även i *kroppen* beroende på hur man tolkar materialitet. Gränsdragning är en konst, men för mig är det viktigt med en tydlighet, både för mig som forskare och för läsaren.

Efter kategorisering börjar den kreativa, spännande och svåra processen - den argumenterande diskussionen (jfr 2011:137). Jag har gjort en kvalitativ analys som utgått från den insamlade empirin i form av citat från intervjuer och utdrag från egna observationer. Dels blir det mer läsvänligt, både till vetenskaplig och publik krets, men det skapar också en transparens i forskningen på det sättet att det inte enbart är min tolkning som får komma till tals (Tjora 2012:155). Samtidigt vill jag poängtera att urvalet, samt avgränsningen, görs av mig som forskare och i urvalet av materialet försvinner flera viktiga röster och nyanser. I sorteringsprocesser finns det därför alltid en maktaspekt.

3. Tidigare forskning

Den nya ekonomin

Etnologisk forskning om arbetet och dess praktiker är en närmast klassisk genre, från till exempel studier om varvsarbetare och deras livsvillkor (Wikdahl 1992), bilmekaniker på Volvo och deras framtidsdrömmar (Ohlsson 2008), manliga arbetstagare i kvinnodominerade yrken (Nordberg 2005) till yrkesfiskare i en tid av förändring (Andersson 2019).

I tidskriften *Kulturella Perspektiv* nummer 3-4 (2017) efterlyses ett större intresse för arbetslivet i framväxten av ett nyliberalt samhälle från etnologer. Hur påverkas arbetet i den nyliberala kontext som uppmuntrar effektivisering, professionalisering och flexibilitet, frågar sig etnologerna Gabriella Nilsson och Angelica Sjöstedt Landén i tidningens inledning (2017:2). I samma nummer närmar sig flera etnologer samma tema, bland annat Mats Lindqvist som skriver om lean produktion, korttidsanställningar och det flexibla arbetet på företaget "Flexitronic". Lindqvist intresserar sig för de anställda på företaget och deras känsla inför arbetet, en känsla som ofta är tudelad av förståelse för företagets progressivitet men även av frustration inför korta osäkra anställningar som ger svårigheter i det vardagliga livet (2017:29-30).

I etnologen Karin Salomonssons antologi *Mitt och Ditt* (2018) ges ett kulturvetenskapligt perspektiv på ägandets och lånandets praktiker i den rådande delningsekonomin. Hur ändras normerna för vad som är acceptabelt att låna ut och låna, vad får och får inte ägas. Med exempel från trädgårdar i villaområden, skilsmässor, stulna cyklar och våldtäkter ger Salomonsson och andra etnologer ett intressant och lekfullt perspektiv på kulturella och sociala processer i ägandet. En bok som blev en tankeväckande språngbräda in i uppsatsens ämne som snuddar vid delningsekonomi och effekterna av denna.

Kulturvetenskaplig forskning kring den "nya" ekonomin som rör digitala tjänster är närmast icke-existerande i Sverige, därför har den amerikanske forskarens Trebor Scholtz bok *Überworked and Underpaid* (2016) varit särskilt inspirerande för mitt arbete. Boken ger ett kritiskt perspektiv på digitala osäkra arbeten fast i en nordamerikansk kontext och diskuterar jättar som Amazon och Uber och deras påverkan på arbetsmarknaden och påverkan på många amerikaners liv. Det går att tillägga att i USA är gig-ekonomin större och mer etablerad, och därmed en större andel människor som arbetar inom det, närmare 30 % av befolkningen gör någon form av gig-tjänster (ibid:20).

Plattformssamhället (2019) är en färsk antologi som gavs ut förra året av Andersson Schwartz och Larsson. Boken samlar idéer och diskussioner om den digitala ekonomi som vuxit fram, hur kan vi möta ett samhälle som allt mer organiseras och effektiviseras på digitala plattformar? Med ämnen som tangerar politik, reglering och informationssäkerhet, ger antologin en bred kunskap och förståelse om var och hur plattformar verkar. Men liksom större delen av forskningen fattas det ett individperspektiv, den handlar mer om teknologiska algoritmer än människor.

Niels Van Doorn (2017) frågar sig i en vetenskaplig artikel "hur kan man värdera något en inte kan och ofta inte vill se?". I sin forskning visar han hur digitala plattformar fungerar som arbetsmarknad i en tid som grundar sig i nyliberala strömningar, och som är ett resultat av den samhällsliga utveckling som under fyra decennier banat väg för exploatering av arbetande kroppar. Vidare skriver han hur serviceyrken alltid har varit dominerat av kvinnor och personer som rasifieras. Vilket är viktigt att komma ihåg i diskussioner om gig-ekonomin. Till sist efterfrågar han fler etnografiska studier av människor som arbetar i gig-ekonomin för att komma fram till möjliga alternativ hur arbeten i gig-ekonomin kan omvärderas och synliggöras (ibid.). Van Doorns artikel är otroligt relevant för uppsatsen på det sättet att han beskriver gig-ekonomin ur en samtida kontext men även förankrar det i tidigare politiska beslut som luckrat upp arbetsrätt och banat väg för ny exploatering av giggare. Van Doorn avslutar med att efterlysa mer etnografi på ämnet, en metod som den här uppsatsen också bygger på.

Utanför det akademiska rummet finns det desto mer skrivet om den gig-ekonomin; grävande tidningsreportage, hoppfulla artiklar och kritiska instagramkonton. Det finns en förvirring kring hur man ska bemöta det nya fenomenet. Jargongen pendlar mellan extas över alla möjligheter som skapas och en rädsla för en urholkad arbetsrätt. Ungefär hälften av titlarna, när jag sökte i databasen om gig-ekonomi, är självhjälpsböcker för arbetsgivare om hur de ska "lyckas i den nya ekonomin". Programmet *De nya Daglönarna* i P1 undersöker gig-företag i Sverige och där en journalist prövar på arbeta som giggare. I de olika avsnitten medverkar forskare, företagsägare, ordförande för fackförbund, historiker och politiker. Men trots bredden på expertis så saknas det i programmet röster från människor som arbetar som giggare, vilket gjorde mig frustrerad och blev en grund till den här uppsatsen.

Perspektiv på arbete

Som tidigare nämnts finns det mycket tidigare forskning om arbete, även utanför den etnologiska disciplinen som är relevanta för uppsatsen. Sociologen Roland Paulsen redogör i boken *Arbetsamhälle* (2017) arbetets historia från Aristoteles fördömande till dagens syn på lönearbete som en rättighet där syftet med arbetet inte är det viktiga utan att vi arbetar överhuvudtaget. Den teknologiska utvecklingen möjliggör för minskat behov av mänsklig arbetskraft ändå arbetar människor mer nu än tidigare gjorts i historien (2017:17). Det finns en ojämlikhet i arbetsamhället som grundas i tomheten av vissa arbeten, där större delen av arbetsdagen är scrolla sociala medier eller porrsurfa. Andra arbeten, som i vården till exempel, finns det inte tid att ta ordentliga lunchpauser utan det skapas en konstant stress för att hinna med. Boken ifrågasätter lönearbetets status i samhället och i sista kapitlet diskuteras alternativ som basinkomst och kortare arbetsdagar (ibid.).

Medan Paulsen går in djupt för att analysera arbetets historia och ställning, saknas intersektionella infallsvinklar i hans bok. Det är ett perspektiv som istället går att finna i genusvetaren Paula Mulinari och sociologen Rebecca Selbergs antologi *Arbete - Intersektionella perspektiv* (2011). I boken diskuteras det i olika kapitlen vilken betydelse sexualitet, etnicitet, klass och kön har i arbetet och hur man kan analysera det genom begrepp som intersektionalitet, queer och rasifiering. Några exempel på kapitel jag funnit särskilt relevanta för till mitt ämne är Maja Sager som i sitt kapitel visar på papperslösas utsatthet på arbetsmarknaden och i samhället, Paula Mulinari som skriver om organisering och motstånd bland servicearbetare, Wyondo Knocke som synliggör invandrarkvinnor som fragmenteras och osynliggörs på arbetsplatser och Selberg vill diskutera flexibilitet utifrån en politisk och historisk synvinkel på arbetsrätten.

Sist men inte minst, vill jag lyfta ännu en antologi: *Rena Hem på Smutsiga villkor* (Gavanas & Calleman 2007) som diskuterar marknaden av hushållstjänster som präglas av migration, segregation och globalisering. Ett relevant fält och ett nödvändigt perspektiv som ligger nära det jag vill undersöka. I antologin lyfts olika röster som arbetar med hushållsnära tjänster, både från städare och entreprenörer, något jag finner sympatiskt och inspirerande.

Sammanfattningsvis, forskning i svensk kontext om nyliberalismens påverkan på arbetare och digitala arbetsplatser är begränsad. Den tidigare forskning som berör gig-ekonomin är skriven ur ett utom-europeiskt perspektiv. Men i takt med globalisering och en omformulerad syn på arbete finns

det ett stort behov av mer kulturvetenskaplig forskning om ämnet. Något jag hoppas uppsatsen kommer belysa, liksom inspirera till mer forskning inom olika discipliner, som undersöker konstruktionen av arbete och synen på arbetarnas roll i nyliberalismens skugga.

4. Teoretiskt perspektiv

Uppsatsen förankras i tre analytiska ingångar som rör sig kring begreppen klass, arbete och prekariat och i tre teoretiker: Bourdieu och kapital, Baumans teorier om arbetssamhället och konsumtionssamhället samt Van Doors perspektiv på prekariatet. Teori fungerar som en verktygslåda med valda perspektiv eller ”verktyg” som hjälper till att bygga den kvalitativa analysen. Man kan även se teori likt ett rörligt sökarljus som lyser upp hörn som hamnat i dunkel.⁵

Bourdieu teorier om kapital

Pierre Bourdieu var en fransk sociolog och forskare som blev erkänd för sina teorier om kapital, fält och habitus. Med teorier som sparkar uppåt både i den akademiska och kulturella världen, förklarar han hur klass, makt och sociala strukturer reproduceras och upprätthålls i form av praktiska handlingar (Pettersson, Wolanik Boström, Öhlander 2017:134).

I den här uppsatsen kommer jag endast använda hans teorier om kapital. Mina informanter har pratat om både ekonomiskt, kulturellt och något jag vill kalla *fysiskt kapital*. Därför finner jag Bourdieus kapital-teorier om kapital relevanta samt intressanta verktyg för att kunna analysera det insamlade materialet. Vad menas då med kapital? *Kapital*, som både innefattar verkligt och symboliskt värde, delas av Bourdieu upp i tre olika kategorier:

- *Ekonomiskt kapital*. Individens samlade materiella tillgångar, inkomster och förväntade inkomster, dvs efter arv eller en bra och statusfylld anställning (2017:138).
- *Socialt kapital*. Resurser i form av sociala relationer och grupptillhörigheter: familj, vänner, älskare, bekanta (ibid.). Litteraturvetaren Moi exemplifierar på ett bra sätt hur socialt kapital fungerade i Simone de Beauvoirs relation med Jean-Paul Sartre. Relationen gav henne möjlighet att nå fler kulturella fält och akademiska rum och fick därmed mer inflytande och mer makt. Genom deras sociala relation ökades Beauvoirs symboliska kapital (Moi 1991:18).

⁵ Föreläsning om bruk av teorier av Lars-Eric Jönsson (19-11-08).

- *Kulturellt kapital*. En resurs som finns på olika nivåer, kapitalet kan ta institutionaliserad form av diplom och examensbevis. Eller i materiella prestationer och objekt som litterära verk, konst och artiklar etc. Men det handlar lika mycket om individers allmänbildning och kunskap om finkultur samt hur en bör agera, tala och röra sig i kulturella rum. Det är en tyst kunskap och osynliga värderingar som sprids ner mellan generationer, något Bourdieu kallar för *doxa* dvs *renlära*. På det sättet kan sociala skikt upprätthållas och maktpositioner cementeras. Vidare menar han att ett kapital kan konverteras till ett annat, till exempel kan en förälder investera pengar för att barnet ska få studera på en fin skola som i sig kommer generera ett socialt och kulturellt kapital (2017:138ff.). Tillsammans bildar kapitalen ett värdefullt *symboliskt kapital*. Om det sammanlagda kapitalet erkänns och legitimeras ger det makt (Skeggs:1997:20) Men vad innebär kapital? Stigendahl redogör över begreppet kapital och menar att det finns två kategorier man kan dela in kapital i: bruksvärde eller bytesvärde. Kulturellt kapital är enligt Bourdieu en tillgång eller ett resultat, snarare än en process och bör därför definieras som bruksvärde. Det går att tillägga att innan Bourdieu börjar använda begreppet kapital, diskuterade han termer som “socialt arv” eller “kulturella arv”. Det är i boken *La reproduction* (1970) som hans teorier om kapital manifesteras och etableras som vi känner till dem (Stigendahl 2010:50).

I kapitlet Kapital, Habitus och Fält i antologin *Tillämpad Kulturteori* ges flera exempel på tidigare etnologisk forskning som kombinerat Bourdieus teorier med andra teoretiker (2017:142) Något som även görs i den här uppsatsen då jag förenar kapital-teorin med Bauman och Federici. En kontext att förstå Bourdieu är i Skeggs bok *Att bli respektabel* (1997) där hon använder sig av kapital för att kunna förstå och analysera hur brittiska kvinnor ur arbetarklassen brottas med och blir fastbundna i sin klasstillhörighet, genom att skapa en egen teori om respektabilitet. Skeggs introducerar även det feminina kapitalet som en del i ett kulturellt kapital (1997:24). Jag finner Skeggs användning av Bourdieus teorier, om bla kapital, som inspiration till mitt egna arbete.

Bauman och den nya fattigdomen

För att närma mig en diskussion om arbete och konsumtion vill jag kombinera och utvidga Bourdieus teoretiska verktygslåda med en annan sociolog, Zygmunt Bauman (1998). Hans teori om underklass, producent och konsument tangerar ämnet jag själv skriver om - giggare.

Han skriver: “Vårt samhälle är ett konsumtionssamhälle.” Vad menas då med ett konsumtions-samhälle? Konsumtion är i sig ingenting nytt, tvärtom har det funnits i alla samhällen. Ett

konsumtionssamhälle är en förskjutning från ett samhälle som tidigare präglats av produktion, där identiteten och förverkligandet existerade i rollen som producent, till det postmoderna samhället där tonvikten inte längre ligger vid att vara producenter utan konsumenter.

Bauman menar att tidigare arbeten som innebar en längre tids anställning och trygghet försvinner allt mer och byts ut till korta varaktiga jobb som går under parollen "flexibilitet". Samma flexibilitet finns kring vår identitet och konsumtion, varor ska konsumeras så att de går sönder och sedan snabbt bytas ut till en ny vara. Taylor och Saariner skriver: "Begäret begär inte tillfredsställelse. Tvärtom begär begäret begär." (citerad i Bauman 1998:43). Citatet är talande och kan korreleras till kravet på att giggare ska vara flexibla arbetare som utför uppdrag och levererar varor åt konsumenter.

Vi har gått från en arbetsetik till estetiska arbeten, där vissa yrken ses som förverkligande och andra yrken ses som tråkiga, arbetet utan meningsfullhet. Att kunna jobba med något självförverkligande, "sitt kall" är förunnat till de privilegierade, upphöjda personer som helt gått upp i arbetslinjen och inte längre skiljer på vad som är fritid och vad som räknas till arbete. De som inte jobbar med sitt kall, utan arbeten som ses som trista, tillhör inte samhällets elit utan människor som saknar valfrihet och tvingas välja arbeten som är oestetiska, rutinmässiga samt ointressanta (1998:59). Arbetsetiken har påverkat synen på sysselsättning och arbete, att inte arbeta frångår normen och är det nya *abnormala*. Fattiga människor som inte har ett arbete, kan inte ses som fullvärdiga konsumenter, då de inte tjänar tillräckligt för att konsumera utan blir uttråkade och olyckliga (ibid.). Vidare diskuterar han hur en ny heterogen grupp bestående av alkoholister, arbetslösa, missbrukare, ensamstående mödrar, vilsna ungdomar samlas och formas i något han kallar för *underklass*. Till skillnad från arbetarklassen som står lågt i hierarkin men är nyttiga och har god arbetsetik, ses människor ur underklassen som odugliga men även farliga, till exempel bidrar de inte utan de går på bidrag. Underklassens avsaknad av sysselsättning och arbetsetik skapar elände och våld, som i sin tur leder till ökad kriminalitet. Här vill jag skjuta in en kritik till det Bauman hänvisar som en "ny grupp". Utsatta och fattiga är ingenting som först dykt upp i vår samtid, utan en grupp som har funnits så länge makthierarkier har format samhället. Särskilt kvinnor och icke-vita har alltid exploaterats och levt under osäkra villkor, något som kan kallas "prekariatet" (Federici 2006, Munck 2012). En fördjupning om prekariat som teori kommer i nästa del.

Vidare diskuterar Bauman personer som saknar kapacitet och kompetens eller ännu värre - saknar viljan att arbeta är oansvariga och bortom räddning (1998:107). Därför menar Bauman att den stora massan, styrande och eliten istället för att lösa problemet med arbetslöshet, kan luta sig tillbaka i tron att det är slöseri att lägga resurser på att hjälpa människor som bara tar och aldrig ger något tillbaka. Att kriminalisera och misstänkliggöra fattiga är ett effektivt sätt att ta bort ansvar från de med makt, samt demoralisera personer utan makt så att allmänheten kan vända bort blicken utan att få skuld känslor (ibid.). Vilka är då de utan makt i min uppsats?

Federici om prekariatet

Prekariat är ett sociologiskt begrepp som kom till på 1960-talet av italienska marxister och syftar till proletariatet, det vill säga ett kollektiv av arbetare utan eget betydligt kapital. Prekär betyder "besvärlig situation" och har fått ett stort uppsving med sociologen Guy Standing som beskrivit prekariatet som den "nya farliga underklassen" (2013). Men i den här uppsatsen tänker jag inte använda Standings teorier, utan jag vill använda perspektiv från den italienska forskaren Silvia Federici (2006) som menar att det saknas en feministisk diskussion av begreppet. Hon kritiserar italienska marxisters tolkning av prekariatet som hon hävdar är androcentrisk då den bortser från kvinnors oavlönade arbete i och utanför hemmet. Marxisternas tolkning är inte könsneutralt även om det presenteras som det (2006:2).

Vidare ifrågasätter hon deras hyllning till när arbeten byttes ut från fabriker till kontor med fokus på datorer och service. Hon säger: "What appears like development in one part of the capitalist faction is under development in another part" som kan länkas till den ignorans när en hyllar teknologi utan att kunna se dess konsekvenser genom att samtidigt glömma bort personen som under slavliknande förhållande bryter fram coltan ur gruvor i Kongo (2006:5). Något jag återkopplar till i kapitlet om arbete och teknologin. Standing liksom Bauman formulerar det som att underklass och prekära situationer vore någonting nytt. Men globalt sett har prekariatet alltid varit en realitet för många arbetande människor menar sociologen Munck (2013:747 ff.). Standings tolkning av begreppet prekariat är eurocentriskt och utgår från nostalgiska tillbakablickar till ett tidigare välfärdssamhälle i tex Storbritannien. Men det resonemanget bortser från att större delen av världen aldrig har haft den typen av välfärd som bygger på social trygghet i form av fri sjukvård och en kontrollerad arbetsmarknad. Därför menar Munck att begreppet prekariat måste de-konstrueras, kontextualiseras och därefter re-konstrueras med en tydligare innebörd (ibid.).

Trots sin kritik av begreppet vill Federici inte förminska prekariatets kraft att mobiliserar grupper av arbetare och icke-arbetare. Men för att kunna använda prekariat som en slagkraftig teori måste vi synliggöra och överbygga arbetets hierarkier och förstå hur prekariat främst drabbar unga, kvinnor och rasifierade (2006.8f.).

För att summera, begreppet prekariat samt prekär är inte helt okomplicerat men jag tycker det ringar in det jag vill undersöka. Man kan säga att mina informanter som gigger, är en utsatt grupp som ofta osynliggörs och har osäkra anställningar, det vill säga - människor i prekära situationer.

5. Analysen

I denna del av uppsatsen vill jag synliggöra och kontextualisera informanternas erfarenheter med hjälp av teorier om prekariat samt Bauman och Bourdieu. Samtidigt som jag tar stöd mot tidigare forskning som flätas samman med den insamlade empirin från fältarbetet. Nu vill jag presentera mina informanter:

Ossian bor i Malmö och har arbetat som cykelbud för både Matsnart i Malmö, där han var drivande i facklig organisering men har även jobbat med cykelbudskooperativ i Malmö och Köpenhamn.

Sofia bor i Lund och giggade som cykelbud för Matsnart i flera år men inte längre.

Oliver var med när Matsnart grundades i Göteborg och jobbade för de i två år innan hans anställning slutade förnyas.

Pablo och *Katarina* driver med några andra giggare ett cykelbudskooperativ i Malmö, men kombinerar det med gig för Matsnart för att det ska gå runt.

Amir bor i Lund och arbetar med att hämta och ladda elsparkcyklar på natten, utöver det läser han svenska på Komvux.

Emelie har finansierat konststudier i Göteborg med arbeta extra med bemanningsjobb.

Kosi är på utbytesstudier i Lund och finansierar det med att extraknäcka som cykelbud.

Arbetet

Materialitet

Alla informanter jag talade med, återkom ofta till materialiteten i arbetet. Materialiteten tar sig uttryck i utrustning, arbetskläder och kroppar. Samtidigt som gig-företagen krävde att man som anställd skulle ha på sig ett klädesplagg med loggan så tillhandahöll de själva inte den utrustning som behövs, något Ossian som arbetat som cykelbud för Matsnart ger exempel på:

Som anställd skulle man ju dels stå för cykeln själv, underhållning av den, kläder för att jobba ute i kylan, den första vintern fick vi stå för allt sådant själva vilket är helt insane då de slits så fort och som är dyra. (...) Vi fick liksom en t-shirt och en vindjacka, det var det som fanns i början. Det går inte på vintern. Företaget startade ju på sommaren och då var det fine men sen när det blev vinter och så märkte vi att de skiter i oss helt. Vi skulle stå för allting. Egen mobildata i telefonerna, ALLT liksom. - *Ossian*

Citatet lyser av en frustration och en känsla av att bli övergiven. Ossian menar till och med att företaget struntar i en i egenskap som anställd. Någoting han, efter jag ställt följdfrågor, korrelerar till "de vill att man ska vara så lite anställd som möjligt". En intressant aspekt av materialitet som nämns i citatet är mobildatan, det vill säga en kostnad som ska betalas för att kunna vara uppkopplad till internet på smartphonen. Utan en smartphone med mobildata så kan en inte arbeta som giggare. Tjänsten bygger på att en ska vara uppkopplad till plattformen för att kunna tacka ja till uppdrag och sedan utföra dem. Trots det erbjuder gig-företaget ingen ersättning för mobildatan, utan det blir en gömd kostnad och en osynlig materialitet.

Också att man jobbar med sin egna cykel och telefon, de slits ju väldigt mycket mer än vid vanlig användning, särskilt på vintern. Drevet (främre kugghjulet) blir slitna och måste fixas, det kostar mycket pengar, telefonen kostar massa pengar och om någon av de här sakerna inte funkar så kan man inte jobba! Då kan man inte få pengar för att laga dem så... jag skrev det till dem en gång, att nu är min cykel paj, jag har inte tillgång till en annan cykel så jag kan inte jobba. Skulle jag kunna få 1500 kr i förskott av min lön som kommer i veckan, deras svar var: kan du inte låna en kompis cykel? Alltså... nej!!! (skratt) Bara det, du anställer mig för att jag ska utföra ett arbete... - *Sofia*

I det här citat nämner Sofia utrustningens kostnad och en känsla av limbo. För att kunna arbeta måste man ha fungerande utrustning, men företaget tillhandahåller varken utrustning eller lagning av den. Istället ska man som anställd stå för kostnaden själv vilket är svårt om man inte kan arbeta och få in pengar. Man kan se det som en materiell ojämlikhet beroende på hur mycket ekonomiskt kapital man har. Bourdieu menar att det finns tre kapital; ett kulturellt, ett socialt och ett ekonomiskt. Tillsammans bildar de ett symboliskt kapital som resulterar i högre status och mer makt i samhället (1992).

So my feeling, I would not say I love this job I would be lying. I would not say I enjoy it, I would be lying. I don't enjoy doing Matsnart, I don't enjoy riding or delivering other peoples food. But for me it's not about liking the job or loving the job in particular because I needed a job. - *Kosi*

För Kosi är det inte en fråga om han tycker om att arbeta som cykelbud för Matsnart eller inte, utan han behöver ett arbete för att det ska gå runt ekonomiskt. Kosi besitter inte ett stort ekonomiskt kapital och har därmed inte råd att inte vara flexibel. Därmed är inte hans känslor inför arbetet viktigt, anser han. Flera andra informanter nämner sitt cykelintresse som anledningen till varför de valde eller väljer arbeta som cykelbud för Matsnart. Ett exempel är giggaren Oliver. Han sökte till Matsnart för han ville ha ett arbete men det som lockade mest var tanken på att befinna sig på cykeln och samtidigt tjäna pengar. Han har länge haft en starkt intresse för cykling, och har lagt mycket pengar på en dyrare men bättre cykel och cykelkläder. Cykelintresset vill jag länka till ett kulturellt kapital (jfr Bourdieu 1992) som ger fördelar i arbetet som giggare, då det finns en kunskap i cykelns materialitet. Till exempel vetskapen vilka cyklar som är bättre än andra, hur en underhåller sin cykel (underhåll som sällan erbjuds av gig-företag) men även en ingång till sociala gemenskaper som finns över hela världen.

Som tidigare nämnts kan man inte arbeta som cykelbud för Matsnart, utan en fungerande smartphone, en fungerande cykel eller utan en vältränad kropp. Till skillnad från Kosi så besitter Oliver både ett cykel-kapital och ett ekonomiskt kapital som gör att han kan sluta gigga när han vill. Bauman (1998:59) talar om statusen som finns i att kunna arbeta med något som ses som ett "kall", en passion, ett jobb fullt med mening och estetik. Det är ett slags självförverkligande som suddar ut gränsen mellan arbete och fritid, och tillhör samhällets privilegierade. Motsatsen, arbeten som stämplas som trista, repetitiva och meningslösa har inte ett högt anseende i samhället. Inte heller personer som arbetar med det för de saknar valfrihet. Valet i att arbeta som giggare för att man finner det roligt att cykla och för att få in lite "extra pengar" ses som bättre än människor som inte har liknande möjligheter eller val utan gigger för att få ekonomin och vardagen att gå ihop (jfr Bauman 1998).

I den här kontexten blir cykelintresset i relation till arbete, ett självförverkligande kapital. Ett sätt att legitimera sin roll som giggare, då en har ekonomisk trygghet och ett större symboliskt kapital som i sig skapar en fördelaktig flexibilitet i relation till arbetet.

Teknologin och digitala rum

So the company says: Follow the app and don't think for yourself!!!

I mean, even a monkey could do it. - *Pablo*

I detta avsnittet av *arbetet* vill jag närma men förståelse för hur appen fungerar (eller inte fungerar) samt det digitala rummet. Teknologin är en viktig algoritm för gig-ekonomins fortlevnad. Utan plattformar finns det ingen grund där den som utför tjänster, giggare, och de som beställer, konsumenterna, kan mötas. Man kan se plattformen som en digital variant av annonsen på anslagstavlan i den lokala mataffären. Appen och teknologin sammankopplar producenter, konsumenter och leverantörer med varandra, personer som kanske tidigare inte hade handlat i samma mataffär eller ens bor i samma stadsdel. Det kan liknas med effekter av globaliseringen som sker över hela världen, avstånden minskar när nätet vidgas (Andersson Schwarz & Larsson 2019:5). Men appen förmedlar inte endast kontaktuppgifter mellan konsumenten och giggaren, utan är navet i gig-företagens organisation. Det går att likna vid en digitaliserad arbetsplats. På plattformen får giggaren uppdrag, där skapas scheman och kontrakt skrivs. Viss kommunikation bedrivs på företagets egna app, som den med kunder och "dispatchers". Dispatchers kan liknas vid support för gig-företagen och det är även dispatchers giggarna ska kontakta om något händer under arbetets gång. Men större delen av kontakten sker via en annan app, WhatsApp, där chefer och giggare kommunicerar i samma chatt. Kosi som arbetar på *Matsnart* berättar om sina erfarenheter:

K: It's a very digital work. I think i met my boss...three times in one year. It's just online with very little social interaction.

A: And its also a german company right? So you have a boss in Germany?

K: Yeah yeah, and I have no idea who that person is. - *Kosi*

Kosi beskriver kommunikationen med sin svenske chef som sporadisk. Den tyska chefen har han aldrig träffat. Matsnart är en del av flera matleveringsföretag som köpts upp och nu ägs, utav företaget "Delivery Zero" med säte i Tyskland.⁶ Här bildas en paradox i relationen mellan arbetstagaren och arbetsgivaren. Dels finns ett fysiskt avstånd från företagets ledning, ett distanserande som kan kopplas samman med Ossians hypotes att de vill att man ska vara så lite anställd som möjligt. Å andra sidan, skapas en psykisk närhet i och med att chefen deltar i samma chatt som de anställda. Dock kan närheten liknas vid en känsla att bli övervakad, då chefen kan se

⁶ Di Digital (2018-08-03)

allt som skrivs och diskuteras. Chefen som besitter en maktposition kan när som helst gripa in och besluta om en anställd ska få förnyat månadskontrakt eller inte. Därmed förlorar chatten funktionen som stöd och öppen kommunikationskanal, då ingen vill skriva i den i rädsla att bli granskad och kanske mista möjlighet till arbete. Cykelbudet Pablo beskriver det som att appen är företagets bebis, satt på en piedestal för att dyrkas. Men i realiteten finns det flera problem med applikationen. Silvia Federici (2006) menar i sin kritik mot den teknologi-hyllning som flera marxister uttryckte när fabriksarbeten övergick till mer servicearbeten, att de blundar för konsekvenserna av digitalisering. När delar av kapitalismen utvecklas och gör framsteg, finns det andra delar som går bakåt och stagnerar. När fabriker byts ut till kontor med datorer glöms personen som under slavliknande förhållande bryter fram coltan ur gruvor i Kongo bort. För att exemplifiera; en kedja som uppstår är att de som arbetar som giggare och med hjälp av en smartphone är på samma prekära nivå än dem som utvinnet metallerna till telefonens komponenter (jfr Federici 2006). Kedjan med de osäkra anställningarna länkas från metall-utvinningen till de som levererar varor och tjänster med hjälp av sin mobiltelefon. Teknologi-strul sker, enligt flera informanter jag talat med, på daglig basis. Ossian berättar att stor del av arbetstiden som ska disponeras till att leverera mat åt kunder istället går åt att fungera som teknisk support för att försöka hjälpa restauranger när appen får tekniska problem. Även om det är dispatchers uppgift att hjälpa till när appen inte fungerar eller när en incident inträffar, så känner flera av informanterna sig övergivna då de inte får något gehör i chatten på appen. Istället uppfodras en "gör-det-själv"-attityd. I gig-ekonomin har den traditionella arbetsplatsen, kontoret, ersatts av en digitaliserad plattform där man stämplar in genom ett tryck i appen. Det offentliga rummet, gator och torg, har omvandlats till giggarens arbetsplats där det inte finns utrymme för fikapauser eller personalrum:

S: Det finns ingen fysisk arbetsplats man kan gå till där man kan interagera med sina arbetskamrater liksom. Skapa sig en relation till dem.

A: Saknade du det?

S: Ja. Det gjorde jag. - *Sofia*

Vad händer med känslan av samhörighet när man inte har ett gemensamt utrymme att samlas i? Cykelbudet Sofia beskriver en saknad efter kollegor, något hon kopplar till avsaknandet av en tydlig arbetsplats. Paula Mulinari (2011:243) diskuterar solidaritet och motstånd inom serviceyrken. Kontakten mellan arbetskollegor möjliggör olika former av motstånd, som kan ske på en

individnivå eller som en kollektiv kraft. Opponering kan omfatta ironiserande av kunder och arbetsgivare eller facklig organiseringen, menar Mulinari. Sammanfattningsvis, avsaknandet av social samhörighet resulterar inte endast i att arbetet känns ensamt, utan det försvårar arbetarens möjlighet till att organisering och engagemang i facklig kamp. Inom gig-ekonomin är det ovanligt med kollektivavtal och fackliga engagemang. Hela systemet bygger på korta icke-anställningar som förespråkar flexibilitet och osäkerhet. Liksom det Mulinari diskuterade, kan bristen på gemensamma arbetsytor och medarbetare förklara varför det är svårt att organisera sig inom gig-ekonomin (jfr. Mulinari 2011). Men den 27:e september 2019 sker något. Efter en månad av strejk där upp emot 200 norska cykelbud har deltagit, tecknar fackföreningen Fellesforbundet tillsammans med norska Foodora för första gången kollektivavtal. Avtalet innebär bland annat högre lön, bidrag för utrustning och "vinter-tillägg". Strejken blir tillika en symbol för ett växande motstånd från en grupp som sällan får komma till tals. Men motståndet kommer inte endast från giggare själva. I det större samhället gror en ilska över gig-ekonomins villkor, något som blir synlig i digitala "nedröstnings-aktioner" och vandalisering av elsparkcyklar.⁷ Apparna blir ett tillvägagångssätt för att osynliggöra eller distansera sig från osäkra arbetsvillkor, ogynnsamma arbetsförhållanden och det förtryckande arvet som gig-arbetena kommer ifrån. Då dessa egenskaper inte kan associeras med en särskild plats, kultur eller en särskild person, jämfört med till exempelvis ett företag eller affär. Van Doorn (2017) menar att produktionen bakom konsumtionen osynliggörs genom att skapa ett globalt glapp mellan köpare och producenten, något som sker via omplacering av konsumentens relation till osäkra och hälsovådliga arbetsvillkor, låg lönesättning samt socialt ansvar för sin konsumtion. Samma premiss är nästan applicerbar på tjänster som utförs av giggare, dock med undantaget att de behöver vara lokala för att vara ekonomiskt gångbara och existensberättigande. Följden blir samma mekanik som vid outsourcing av produktion till andra länder, fast istället inom landet och samma samhälle som konsumenterna. De osäkra och ekonomiskt billiga arbetsvillkoren tillskrivs istället integrerande och tillväxtskapande egenskaper för att osynliggöra ansvarskedjan mellan konsument och prekära anställningar (jfr. Van Doorn 2017). En metod för att synliggöra ansvarskedjan är via motstånd, både av giggare och av konsumenter. Cykelbudet Ossian litar inte på fackföreningars kapacitet, utan menar att de är för långsamma och oförmögna till handling. Istället har han tillsammans med några andra och en syndikalistiskt fackförening, skapat motstånd på arbetsplatsen. Bristen på kunskap om sina

⁷ Trenden blir synlig på instagramkonton helt ägnade åt vandalisering, se "birdgraveyard" och "scootersbehavingbadly" på Instagram.

rättigheter som arbetare gör att vissa personer löper större risker att bli utnyttjad, något Sofia återkommer till:

Det går också in i att många får betalt svart: om man kommer till ett nytt land där man inte riktigt vet hur det fungerar, man är inte van vid en digital ekonomi, man vet inte reglerna och vad som är normalt riktigt. Så säger någon ”så här funkar det här! Här har du pengarna!” så går man till migrationsverket och säger ”jag har ett jobb” och så frågar de om kontraktet. ”Kontrakt?” Har du bankutdrag? ”Bankutdrag....? (skratt) - *Sofia*

I citatet menar Sofia att avsaknad av kunskap och språklig förståelse kan leda till exploatering av marginaliserade grupper. Det är människor som knuffats ut från det “normala” samhället och avvärjas. Bauman liknar det vid ett dåligt blandat kortspel utan tydliga regler. För att välja spela enligt regler i detta fall innebär en lång process i söka arbete, integreras, lära sig ett nytt språk och i det väntan på att bli accepterad som medborgare i samhället. Spela ärligt är idealet. Men om korten på handen är dåliga och spelaren tvingats satsa allt för att vinna, väljer hen att försöka fuska sig till vinsten (1998:110). Vem är det som vinner och förlorar på detta spel? I osäkra anställningar finns det ett svar: arbetsgivaren som får billig och villig arbetskraft och som slipper undan allt slags ansvar för de “anställda”. På plattformar finns inga regler som reglerar, det är kunderna som reglerar, chefer som domderar och prekära som presterar. Den här delen avslutas med mitt möte med Amir. Han jobbar med att hämta sparkcyklar i Lund på natten och kombinerar det med svenska studier på dagen. Vi möts i det garage som fungerar som en laddningsstation för elsparkcyklar. Det är kallt och stjärnklart, det är frost på asfalten. Han visar mig runt, delar av sparkcyklar ligger likt slängda kroppsdelar, elsparkcyklar har tydligen inte en lång livslängd. Amir berättar om att de från början var 12 stycken som hämtade och laddade elsparkcyklar, nu är de bara två som delar på arbetsuppgiften. Han känner en oro inför vad som ska hända med hans jobb, om han får fortsätta jobba till våren eller söka något nytt. Han trivs inte men han behöver jobbet. Det är ett okej jobb med en okej lön, fast ibland har lönen för OB (obekväm arbetstid) varit för låg. Men när han tog upp det med sin chef fick han höra att om lönen inte passar så kan han sluta. Han behöver jobbet, han slutade ifrågasätta. Det är något fel med hans cykel, han ursäktar sig, måste ringa en kollega i Malmö. Jag går runt och tar några bilder, en sparkcykel är sprayad med silverfärg, den sticker ut i mängden av alla slitna ljusgröna. Amir kommer tillbaka och berättar:

Am: Ibland tar folk in sparkcyklarna så jag inte kommer åt dem.

As: Hur känns det? Han rycker på axlarna, tittar ut i lokalen.

Am: Jag rapporterar den som försvunnen eller onåbar. - *Amir*

Flexibilitet

Enligt Saol betyder flexibel: böjlig, anpassbar, föränderlig.⁸ När jag frågar min informant Ossian vad det betyder svarar han:

- Att det typ inte betyder något längre (skratt). Det är urvattnat och när folk använder det är det bara typ att dölja att det är osäkerhet. Flexibilitet betyder ju typ att du kommer ha en osäker anställning.

I den här delen av analysen diskuteras begreppet och vad det betyder i praktiken. Hur formar flexibilitet gig-arbetet och hur formar det flexibla arbetet giggaren? Bauman menar att vi har lämnat ett samhälle som tidigare formats av producenter och förflyttats till en tid präglad av konsumenter. Arbetsetik har bytts ut till konsumtions-etik, där plikten och värdet inte längre finns i att gå till fabriken varje morgon utan värdet skapas i hur och vad du konsumerar (1998:39). Identitet kopplat till arbete blir mer sällsynt i en arbetsmarknad som färgas av flexibla och nyliberala ideal. Bauman menar att tanken bakom visstidsanställningar och korta vikariat, inte ska engagera eller hänföra den som utför arbetet. Att som arbetstagare bygga en identitet, en yrkes stolthet, ett engagemang kring en kortvarig anställning, ruinerar själva syftet med flexibilitet, eller utbytbarhet. En anledning, menar han, är att det är svårare att säga upp och göra sig av med tillfällig arbetskraft som faktiskt trivs på arbetet. Därför formas vissa yrken som temporära och oestetiska, något som bara utförs av personer som inte ser sin plikt i arbetet eller personer som saknar valfrihet och i desperation tar sig an de tillfälliga anställningarna (1998:57). Tjänster i gig-ekonomin kan ses som exempel på yrken som saknar estetik.⁹ Tillfällighet, eller flexibilitet, är gig-företagens lovsång. Som "anställd" är kontrakten utformade för en månad, högst tre månader i taget. "Anställda" ska inte se giggandet som en heltidsinkomst, utan ett extraknäck utöver studier eller fritidssysslor. Emelie som i flera år av och till kombinerat sina studier med jobb på bemanningsföretag, resonerar så här i vår intervju:

Jo men, lite *carpe diem*-känslan i att inte kunna planera (...) jag försöker lura mig själv i att jag tycker det är skönt att jag kan gå härifrån imorgon och de kan också kicka mig imorgon. Att inte binda upp sig eller comitta liksom. Jag tycker det är svårt att veta om jag tycker det är nice eller om jag borde tycka det är nice för att man ska göra det. Obunden och lite *härlig*. - *Emelie*

⁸ SAOL (2020)

⁹ Läs mer kring Baumans resonemang om estetiska arbeten under avsnittet om Materialitet.

Samtidigt som Emelie nämner känslan av *carpe diem*, som betyder fånga dagen på latin och uppfattas som positivt, är hon ambivalent inför vad hon egentligen känner inför det “flexibla jobbet”. Hon frågar sig om det är en del av arbetet hon personligen uppskattar eller någonting som konstitueras utifrån samhällets rådande ideal:

- Jag tänker att man försöker intala unga det, för då är det som att idag är du här men imorgon kan vad som helst hända. Men det som kommer hända är att du står utan jobb, eller vad är det som ska hända?
- Jo men att i teorin så kan man packa ihop sin skit och dra om man vill.
- Ja men precis! Det superhärliga i att imorgon kan jag hänga på en strand någonstans, men det man egentligen vill är kanske att veta att man kan betala sin hyra nästa månad.

Här återkommer Emelie till den ambivalenta känslan av att både vara fri och men även bunden. Samtidigt som det kan vara skönt att få bestämma över sitt arbete och sin tid, så är en ändå inte fri från krav som att betala hyra eller behovet att köpa mat. Maja Sager (2011) lyfter i sitt arbete om papperslösa migranter i Sverige, fram arbetets dubbelhet. Arbetet som dels exploaterar och osynliggör papperslösa. Samtidigt som arbetet fyller en viktig social funktion och blir ett viktigt sammanhang som kan ge trygghet i form av rutiner, gemenskap och inte allra minst en ekonomisk säkerhet. Arbetet kan då ge en känsla av stabilitet och mening till en annars prekär tillvaro (2011:164). Liknande dubbelhet finns i flexibilitetens natur, friheten i att bestämma över sin egna tid och när man vill arbeta men också en osäkerhet om det finns ett arbete att gå till nästa månad. Begreppets tvetydighet vänder upp och ned på den traditionella synen av arbete. Då visstidsanställningar och idealet av flexibilitet på arbetsplatsen omvandlar samt skapar nya innebörder av uppsägning och anställning. Att bli uppsagd är preliminärt och en anställning är endast temporär (Lindqvist 2017:29). Liksom tiden som flyter ut och blir ogreppbar i flexibilitetens väntsal. Enligt flera informanter blir tidsaspekten en stor del av gigandet som tar form i både väntan, när ingenting särskilt händer och i stressiga stunder då allt händer. Det blir en väntan på uppdrag som ska trilla in via appen, väntan på maten som tillagas och ska levereras, väntan på om kontraktet kommer förnyas eller inte. Etnologen Anita Beckmans avhandling kretsar om olika former av väntan och beskriver det som: “Väntan sitter i våra kroppar (...) den är sedimenterad i vår hållning, i vår kroppsliga tyngd” (2009). Det blir särskilt tydligt i gig-ekonomin där giggare blir till en symbol för väntan, i en ekonomi som inte ens kan stanna upp och teckna kollektivavtal. I Emelies citat talar hon om morgondagens ovisshet, eller väntan, som ett konstruerat ideal bland unga, något även Silvia Federici (2006) tar upp i sin forskning. Yngre generationer lockas av

möjligheterna som finns i det flexibla samhället och värjer sig mot den traditionella idén av ett 9 till 5-jobb. Idealet om att inte vara fast anställd har sipprat ner till ungdomar som ser nytta i prekära anställningar, för de har vant sig vid en arbetsmarknad som uppmuntrar rörlighet och entreprenörskap. Fast-anställning har gått från att vara självklart till något svåruppnåelig, närmast exklusivt (jfr. Federici 2006). Ett annat sätt att förstå dessa omständigheter är snarare än något självvalt läsa det som en överlevnadsstrategi bland unga. Det finns krav på dem att anpassa sig till en arbetsmarknad i rörelse som allt mer färgas av nyliberala värderingar och en arbetsrätt som undermineras genom olika politiska reformer.

Dubbelheten i det flexibla arbetet blir ännu mer synligt i ett citat av Sofia:

Men sedan kan det ju vara flexibelt i att man får planera sin tid och det tycker jag är viktigt att poängtera, jag klankar ner på dem mycket men man FÅR planera sin egna tid, det är något som faktiskt är väldigt skönt att få göra. Det är verkligen det. Men det blir så konstigt när man ska ha kompis-retoriken med sina chefer, för dem är ju inte mina kompisar! - *Sofia*

Sofia understryker att hon trots allt uppskattar friheten i arbetet som cykelbud, även om hon motsätter sig mycket av företagets värderingar och sätt att hantera anställda. Möjligheten att vara flexibel är en av fördelarna med arbetet enligt henne själv. I den här kontexten blir flexibiliteten inte en osäkerhet, utan ett medel som underlättar Sofias liv då hon själv får bestämma över sin tid.

Jag kan tillägga att den stressen och ångesten jag kände när jag jobbade för Matsnart var helt sjuk, men jag hade ändå CSN och typ andra jobb, vikariat. Så jag har aldrig känt riktig ångestpåslag. Jag kände mig sur men kunde ändå säga upp mig liksom. (...) Det var inte min enda inkomst och så hade jag kunskaper om arbetsrätt och andra cykelbuds-företag. - *Ossian*

Ossian beskriver hans känslor inför arbetet som cykelbud men påpekar i samma citat att han alltid haft andra möjligheter till inkomst då arbetet som cykelbud inte varit en heltidssyssla. Han har inte varit beroende av arbetet och därmed inte haft en legitim oro inför att förlora det. Intressant i citatet är att han nämner sin kunskap om fackligt engagemang och arbetsrätt men även tidigare erfarenheter av arbete. Kunskapen och erfarenheten bildar ett slags symboliskt kapital i den här kontexten. Dels det ekonomiska som gör att Ossian vet att om han säger upp sig så kan han ändå klara sig rent ekonomiskt. Men även ett socialt kapital då han genom tidigare facklig organisering besitter ett socialt kontaktnät och vetskap om vart han ska vända sig (jfr Bourdieu 1998). Jag tolkar det som Ossians flexibla kapital, då han har möjlighet att vara flexibel men även att inte vara

flexibel. Känslan av att kunna vara flexibel är därmed inte statisk, utan rörlig beroende på ekonomisk situation. Vilket Emelie försöker exemplifiera:

Om man vet att man ska göra det här i två veckor så gör man det bara och det kan vara skönt. Samtidigt så... man kan ju inte planera, det blir väldigt svårt. När jag gick sista året på förberedande konstskola så hade jag inget CSN kvar och då var jag väldigt beroende av det jobbet, blev rädd för att säga nej eller att de inte skulle boka mig. Då hade jag väl lite känslan av att jag ville vara duktig, så att de skulle vilja "ta mig" eller vad man ska säga. Och då var det ju en direkt relation till att "pengarna måste in", det blev en mer desperat situation medan andra gånger då jag har vetat att jag överlever utan jobbet. - *Emelie*

I ovanstående citat, blir det tydligt att flexibilitet kan upplevas och kännas på olika sätt, beroende på vilken ekonomisk situation du befinner dig i. Jämför med Sofia som upplevde det flexibla som något positivt då hon har möjligheten att själv bestämma när hon behöver tacka ja till jobb. Även om Emelie läser konst på universitet och besitter flera kulturella kapital, kan hon ändå hamna i en ekonomiskt utsatt position. Den prekära situationen definierar därmed känslan inför begreppet flexibel. För att ens kunna åtnjuta flexibilitet som fördelaktig krävs det en ekonomisk och social trygghet. Utan trygghet omvandlas det flexibla till en opålitlig snara runt halsen, där desperation efter inkomst balanserar med företagets sökande efter billig och böjlig arbetskraft.

Kroppen

Just i att det är ett väldigt kroppsligt arbete av giggare, men den kontrasten i det icke-kroppsliga av konsumenterna som kanske sitter hemma och väntar på maten. Man betalar för att någon annan ska göra det kroppsliga arbetet åt en.

- Fältanteckning 27/10-19 i Lund

I det här avsnittet som jag kallar för kroppen, diskuterar jag hur kroppens närvaro och hur den synliggörs samt osynliggörs i gig-ekonomin. Tidigare i min analys har jag utgått från Bourdieus tankar om kapital, som innefattar ekonomiska, sociala och kulturella resurser, och utformat ett "flexibelt kapital", som betonar vem / vilka som har råd att vara flexibla (jfr Bourdieu 1992). I det här avsnittet diskuteras det om en normativt fungerande kropp, kan omsättas till ett värdefullt "kroppsligt kapital" (jfr Bourdieu 1992). Bremer skriver i sin avhandling *Kroppslinjer* (2011) om

transpersoners resa och kamp för könsbekräftelse. Hon menar att kroppen kan omvandlas till ett materiellt kapital eller en "agent av kött och blod", som kan legitimera och därmed hjälpa personen framåt i processen. Då fungerar den materiella kroppen blir en meningsskapare; en resurs och ett verktyg. Men kroppen kan även bli ett hinder, som försvårar resan till den hemmahörande kroppen (2011:98). Min uppsats berör inte samma ämne som Bremer men jag finner ändå hennes teorier om kroppen som relevanta. Jag menar, i avsaknad av andra kapital kan det kroppsliga kapitalet i form av en vältränad och normfungerande kropp, bli till en resurs som hjälper en i arbetet och ger personen en inkomst (jfr Bremer 2011, jfr Bourdieu 1992). I gig-arbetet blir giggarens kropp en del av utrustningen, kroppen smälter liksom ihop med fordonet, smartphonen och kläderna. Kroppen blir en del av arbetets materialitet. Som tidigare nämnts, blir utrustningen en slit-och-släng-vara som inte kompenseras av gig-företaget. Du får ingen ersättning som giggare om din cykeln under arbetet går sönder och behöver lagas. När jag började arbetet med uppsatsen slog det mig, vad händer om giggaren blir sjuk eller skadas? Vad sker när kroppen slutar fungera och behöver lagas? Cykelbudet Sofia: "Man blir utnyttjad och man blir utspottad, förr eller senare. Det är också något vi inte har tagit upp, att det är rent fysiskt väldigt slitsamt på kroppen att vara cykelbud. På samma sätt som det är att vara brevbärare. Man sliter ut sig, för nästan inga pengar alls."

Att arbeta som cykelbud är både fysiskt och psykiskt ansträngande menar Sofia. Hon jämför arbetet som giggare med ett annat yrke som kan kodas som fysiskt, brevbärare. Men en viktig skillnad på de två jobben, innefattas de flesta brevbärarna i kollektivavtal och får sjukersättning, något som inte gäller vid "anställningar" via gig-företag. Vidare funderar Sofia på hur länge hon skulle kunna arbeta som cykelbud. Hon kommer fram till att fem år, där går gränsen för vad kroppen klarar av sedan orkar en inte mer. Men om en inte har ett annat arbete att tillgå?

The point is sometimes you don't have an option. And so I would not say its a job I would do if I had a better option. First of all it's more of a labour intensive work, it demands a lot of manpower. It's a very hard word to use but it demands a lot of energy you know and it can be stressful sometime working in the rain...snow... bad weather conditions. And if you look at the amount of work we put in and the salary we get, that they don't pay out. If all things are equal, if you delivering food every now and then, and the money you get it's not the best you know.

- Kosi

Kosi har arbetat som cykelbud för Matsnart i lite mer än ett år, utöver det studerar han heltid på universitetet i Lund. För att kunna täcka sina studieavgifter och andra utgifter, gigger han några dagar i veckan. I citatet beskriver han tyngden av att arbeta som cykelbud och hur mycket av det

kroppsliga arbeten som genererar pengar. Det är både fysiskt och psykiskt krävande att arbeta utomhus i alla väder, året runt. Han liknar att det krävs en manligt kraft för att klara av jobbet, han adresserar arbetet som maskulint. Något även cykelbudet Sofia hänvisar till; att arbeta som cykelbud attraherar människor som “vill vara lite macho”, vilket i sin tur grundar sig i ett starkt cykelintresse och att arbetet är fysiskt ansträngande för kroppen. Kroppsliga yrken utanför hemmet har traditionellt klassats som manliga, medan det obetalda arbetet i hemmet alltid dominerats av kvinnor något som glöms bort i diskussionen om prekära förhållanden. Vilket Federici (2006) menar, tenderar glömmas bort i diskussionen om prekära situationer. För kvinnor är prekariatet ingen ny situation, inte heller för människor som lever i delar av världen där korta osäkra anställningar är det normala (jfr Munck 2013). Även om en ser till svensk kontext, så är fasta och trygga anställningar en relativt ny företeelse, den nuvarande formen av Lagen om Anställningskydd (LAS) trädde först i kraft 1974 och utformades främst för beskydda “underordnade grupper på arbetsmarknaden” (Selberg 2011:248).

Alla mina informanter har arbetat och arbetar med någon form av leveranser och service men det ska inte glömmas bort att gig-ekonomin är ett brett spektra av tjänster. Till exempel finns det plattformar som erbjuder städning, barn- och djurpassning, omvårdnad. Hushållssysslor som traditionellt kodats som kvinnligt och fortfarande gör enligt Van Doorn (2017). Det kan ge en fingervisning till varför de till *synes* finns en manlig dominans i gig-arbeten. De synliga gigga (cykelbudet) som vistas och arbetar i den offentliga sfären är främst manliga kroppar. Men det betyder inte att kvinnliga giggare inte existerar eller att kvinnor inte arbetar som cykelbud. Utan jag menar, liksom Van Doorn och Federici, att kvinnor i allra högsta grad finns närvarande i gig-arbeten men de dominerar arbeten i andra människors hem. Med detta resonemang vill jag inte flytta fokus från informanternas erfarenheter och känslor, utan göra ett försök till att nyansera analysen genom även lyfta fram ett perspektiv från människor jag inte personligen träffat. Det betyder inte att de manliga och kvinnliga cykelbudet som är en del av uppsatsen inte exploateras i gig-ekonomin. Men flera informanter har under samtal hänvisat bort från sig själva till andra giggare, med en förklaring att de själva besitter privilegium. Vilka är då de här “andra” som gigger? “De vill ha studenter, unga, vackra, vältränade människor som inte är beroende av det här, utan som kan vara optimistiska hela tiden. De vill inte ha medelålders asylsökande män som måste försörja sin familj.” Sofia beskriver i citatet, gig-företagens ideal av en anställd kontra hur det ser ut i verkligheten. Ett ideal som målas upp som en vit, ung och välbeställd kropp som tycker om att

cykla men vill tjäna lite extra fickpengar. Flera företag trycker på utåt sett, att arbeta som giggare för deras företag inte ska ses som en heltidssyssla, utan något man gör för att dryga ut sitt studiebidrag. Men i realiteten anställer dem alla som ansöker på deras hemsida.

När jag gick på anställningsintervju för Matsmart i Lund satt jag och fyra andra personer i ett rum med glasväggar och mjuk heltäckningsmatta. Intervjun och introduktionen var på engelska då de fyra andra arbetssökande inte kunde så mycket svenska. Runt om i det ljusa rummet står flyttkartonger staplade, den unge vältränade managern förklarar det som att verksamheten ska flytta och slås ihop med andra matleveringstjänster. "Vi hann knappt packa upp" beklagar han sig. Flyttkartonger blir en påminnelse om gig-ekonomins flyktighet och tomma löften. Frågar försiktigt om möjlighet till kontrakt, jag får ett skratt som svar, borde jag stämma in? Ser på de andra i rummet som vill ha ett arbete, trötta men öppna ansikten, icke-vita kroppar, min egna kropp blir ett vitt självlysande utropstecken. Sticker ut, jag skäms. En av de som söker arbete har länge jobbat som någon form av giggare, nu kör han Uber i en skånsk stad. Han tycker om det, men främst måste han försörja sin familj. Han jämför olika gig-företag, målar upp fördelar och nackdelar, han är erfaren men längtar efter något lite tryggare. Han har höga förhoppningar på Matsmart. Tror att det kommer bli bra, kombinerat med köra bil på kvällarna. Jag vet inte vad jag säga. Skrattet jag fick som svar ringer i öronen när jag går ner för trappen och ut i det kalla regnet.

I intervjun blir det tydligt att jag är "vitifierad" (Svensson 2017:139). Min vita kropp tillskrivs andra betydelser och värderas annorlunda än den icke-vita mannen bredvid mig. Men jag och mannen blir båda rasifierade. Begreppet rasifiering bör innefatta både vita och icke-vita människor, menar Therese Svensson i en debattartikel i tidskriften *Mana* (2014:23). Rasifiering är en term som används för att diskutera ras och människor som utsätts för rasism i relation till det postkoloniala samhället vi lever i. Men även yrken och städer kan kategoriseras som rasifierade. Svensson skriver: "Vit är ingenting man föds till, det är någonting man blir, bland annat genom att ens kropp tillskrivs betydelser kopplade till ras." Genom att endast inkludera icke-vita i rasifieringsbegreppet osynliggör man de processer som vita går och passerar igenom (ibid). Under intervjun blir jag varse om min vithet och alla privilegier som den besitter, det känns olustigt. I rummet får jag, trots min unga ålder och könstillhörighet, mer inflytande och betydelse, för att inte glömma att mitt modersmål är svenska. För att knyta an till det Sanna diskuterade, om vilka arbetare gig-företag lyfter fram samt osynliggör, blir det uppenbart att jag i rummet uppfyller företagets kriterier för

idealet. Min *vitifierade* kropp besitter makt både i rollen som forskare och rollen som potentiell giggare, vilket känns obekvämt men viktigt att lyfta fram som en självreflexiv del utav uppsatsen.

Maja Sager (2011) diskuterar begreppet prekariat och liknar det vid ett verktyg för att förstå hur sociala positioner rör sig på en arbetsmarknad. Positioner som kan beskrivas som reguljära eller irreguljära arbeten och arbetare. Till irreguljära räknas ofta migranter och papperslösa, det vill säga personer utan medborgarskap som tvingas leva gömda och därmed inte har tillträde till en reglerad arbetsmarknad (ibid.:158). Gig-ekonomin kan liknas vid en avreglerad arbetsmarknad som irreguljära arbetare har tillgång till men där de även riskerar att bli utnyttjade. Arbetets funktion som integrerande, används ofta som ett argument och försvar för den växande gig-ekonomin (jfr Paulsen 2017). Marginaliserade grupper i samhället, eller det Bauman kallar för vår tids underklass, får i och med plattformars låga trösklar fler ingångar till arbetsmarknaden. "Enkla jobb" har blivit ett politiskt slagträ från höger och delar av vänsterflanken. Men vad innebär enkla jobb? Med nya tider kommer nya kroppar, säger Eldh. Då det finns en kroppslig kunskap, eller en tyst kunskap som tyder på mångårig skicklighet. Ett hantverk som inte kan uttryckas muntligt utan är kroppsligt koreograferad. Men när arbetsmarknaden skiftar från efterfrågan på specialisering till en flexibel vetenskap där en kan lite om mycket för att lättare flyttas runt på olika arbetsplatser, försvinner hantverkets ideal (Eldh 1996:192). Är det själva betydelsen av "enkla jobb", ett flexibelt ideal som inte värderar kroppslig kunskap utan en anpassningsbar och böjlig kropp?

6. Sammanfattande diskussion

I den här uppsatsen har insamlad empiri av människor som arbetar som giggare, vävts samman med teoretiskt perspektiv från Bourdieu, Bauman och Federici.

En övergripande sammanfattning är den dissonans som skapas mellan idealet och praktik i gig-ekonomin. Idealet produceras av gig-företagen och sväljs av konsumenter, men giggare

symboliserar hur det ser ut i praktiken. Skillnaden blir tydlig i de olika avsnittet av analysen. Flexibilitet blir ett ledmotiv för gig-företag som söker anpassningsbara anställda, då det flexibla idealet betyder rörlighet och frihet för företagen och de giggare med flexibla kapital, eller en desperat och prekär sits för giggare som saknar möjlighet till att vara flexibel. Det flexibla kapitalet är inspirerat av Bourdieus teorier om kapital och anspelar på vem som har möjlighet att vara flexibel i arbetet. Personer med ett större ekonomiskt kapital har råd att uppskatta rörligheten och det oförutsägbara, då de kanske har andra inkomster eller sparade pengar. De med ekonomiskt kapital kan även avsäga flexibiliteten genom att söka sig till andra arbeten.

Liknande dissonans diskuteras i avsnittet om kroppen, då företagens ideal-kropp är vitifierad, ung och vältränad. Idealet synliggörs och blir reguljära arbetare. Men i realiteten återfinns ett brett spann av olika kroppar långt bort från idealet. Bruna, äldre, manliga kroppar som är irreguljära och inte besitter ett stort symboliskt kapital, osynliggörs av företag och konsumenter. Vidare kan giggarens kropp närvara i arbetet på flera sätt. Kroppen kan omvandlas till ett verktyg eller en del av utrustningen som krävs för att kunna utföra arbetet, vilket jag förklarar som kroppslig materialitet. Men kroppen kan även liknas vid ett lapptäcke med emotioner, erfarenheter och levda berättelser.

Informanter har berättat om hur arbetet kan se ut, utifrån materialitet och teknologi. Materialitet kan tolkas som utrustning och innefattar bland annat cykel, smartphone, kläder, mobildata och kroppen. Utrustning erbjuds sällan av gig-företagen, men utan utrustning kan en inte heller fortsätta arbeta. Därför finns det ekonomiska och sociala ojämlikheter, beroende på hur mycket pengar den som gigger har. Social ojämlikhet kan te sig i avsaknad av kontakter, till exempel om en är nyinflyttad till Sverige och inte kan tala svenska, kanske inte ens engelska. Utan ett socialt skyddsnät och kunskap om arbetsrätt är det lättare att bli utnyttjad och exploaterad i arbetet. Andra delen om Arbetet, centraliseras kring teknologin som är en stor del utav arbetet. Flera informanter upplever plattformen och appen som att det inte är designad för dem, då appen ofta "buggar" eller får tekniskt strul. I gig-ekonomin ersätts fysiska arbetsplatser med digitala rum med sporadisk kontakt mellan de "anställda". Avsaknad av tydlig arbetsplats och närhet till medarbetare leder till svårigheter för giggare att organisera sig och göra motstånd. Den sociala gemenskapen är det vill säga viktig för att skapa mer rättigheter för giggare men även för ökad trivsel på arbetet. Brist på detta gav uttryck för det flera informanter tänkt är företagens metod för "att en ska vara så lite anställd som möjligt."

Nedröstningsaktioner, vandalisering av elsparkcyklar eller gynnande av kooperativ kan liknas vid konsumentmakt. Det skapar ett slags motstånd mot villkoren i gig-ekonomin och dess liberalisering av arbetsmarknaden. Konsumenten kan blunda för problemen eller tvärtom - öppna blicken och börja ta ansvar (jfr Scholtz 2107:165). Genom min kulturvetenskapliga studie av de som kallas *giggare* hoppas jag ha synliggjort en osynlig grupp av människor och skapat ett större utrymme för de röster som sällan får komma till tals i diskussioner och debatter. Kanske blir det ändring på det nu.

L

Tryckta källor:

Referenslista

- Andersson Schwarz, Jonas & Larsson, Stefan (red.) (2019). *Plattformssamhället: Den digitala utvecklingens politik, innovation och reglering*. Stockholm: Fores
- Bauman, Zygmunt (2012). *Arbete, konsumtion och den nya fattigdomen*. 2. uppl. Göteborg: Daidalos
- Beckman, Anita (2009). *Väntan. Etnografiskt kollage kring ett mellanrum*. Mara förlag.
- Bremer Gagnesjö, Signe (2011). *Med kroppen in i berättarrummet. Om närvaro och etik*. I Gunnemark, Kerstin (red). *Etnografiska hållplatser. Om metodprocesser och reflexivitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Bremer, Signe (2011). *Kroppslinjer: kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet
- Bourdieu, Pierre (1992). *Texter om de intellektuella. En antologi redigerad av Donald Broady*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag. Symposium
- Eldh, Christer (1996). *En otidsenlig kropp*. I Åkesson, Lynn & Lundin, Susanne (red.). *Kroppens tid: om samspelet mellan kropp, identitet och samhälle*. Stockholm: Natur och kultur
- Fogelström, Per Anders (1960). *Mina drömmars stad: roman*. Stockholm: Bonnier
- Gavanas, Anna & Calleman, Catharina (red.) (2013). *Rena hem på smutsiga villkor?: hushållstjänster, migration och globalisering*. Göteborg: Makadam
- Gunnarsson Payne, Jenny & Öhlander, Magnus (2017). *Tillämpad kulturteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Haraway, Donna (2008). *Apor, cyborger och kvinnor: att återuppfinna naturen*. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposium.

Kvale, Steinar & Brinkman, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lindqvist, Mats (2017). Lean production, nyliberalism och ny kapitalism. I Nilsson, Gabriella & Sjöstedt Landén, Angelika (red) 2017, 'Tema: Arbetsliv i en nyliberal kontext', *Kulturella perspektiv - svensk etnologisk tidsskrift* 26 (3-4): 25-32.

Moi, Toril (1991). Appropriating Bourdieu: Feminist Theory and Pierre Bourdieu's Sociology of Culture. *New Literary History* 22 (4): 1017-1049.

Mulinari, Paula (2011). "Man hjälps åt" - solidaritet, solidaritetsfällor och motstånd i hotell - och restaurangbranschen. I Selberg, Rebecca & Mulinari, Paula (red.). *Arbete: intersektionella perspektiv*. 1. uppl. Malmö: Gleerup.

Munck, Ronaldo (2013). The precariat: a view from the South. *Third World Quarterly*, 34 (5): 747-762.

Nilsson, Gabriella & Sjöstedt Landén, Angelika (red) 2017, 'Tema: Arbetsliv i en nyliberal kontext', *Kulturella perspektiv - svensk etnologisk tidsskrift*, 26 (3-4).

Palmgren, Ann-Charlotte (2011). Autoetnografi. Att läsa andras kroppar. I Gunnemark, Kerstin (red). *Etnografiska hållplatser. Om metodprocesser och reflexivitet*. Lund: Studentlitteratur.

Paulsen, Roland (2017). *Arbetsamhället: hur arbetet överlevde teknologin*. Stockholm: Atlas.

Pettersson, Helena & Wolanik Boström, Katarzyna & Öhlander, Magnus (2017). Kapital, habitus och fält. I Gunnarsson Payne, Jenny & Öhlander, Magnus (red.). *Tillämpad kulturteori*. Lund: Studentlitteratur.

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015). *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Sager, Maja (2011). "Gömdhet" på arbetsmarknaden. Kopplingar mellan arbetsmarknad, migrationspolitik och asylrätt. I Selberg, Rebecca & Mulinari, Paula (red.). *Arbete: intersektionella perspektiv*. 1. uppl. Malmö: Gleerup.

Salomonsson, Karin (red.) (2018). *Mitt och ditt: etnologiska perspektiv på ägandets kulturella betydelse*. Lund: Lunds universitet.

Sandell, Kerstin (2014). Att veta som den jag är. Reflektioner över ett misslyckat fältarbete. I: Sandell, Kerstin, Sager, Maja & Räthzel, Nora (red.). *Kritiska gemenskaper: att skriva feministisk och postkolonial vetenskap*. Lund: Genusvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.

Scholz, Trebor (2017). *Uberworked and underpaid: how workers are disrupting the digital economy*. Cambridge, UK: Polity Press.

Selberg, Niklas (2011). Flexibla regler, fragmenterade anställda: Den diskursiva och formella konstruktionen av det flexibla arbetslivet. I Selberg, Rebecca & Mulinari, Paula (red.). *Arbete: intersektionella perspektiv*. 1. uppl. Malmö: Gleerup.

Selberg, Rebecca & Mulinari, Paula (red.) (2011). *Arbete: intersektionella perspektiv*. 1. uppl. Malmö: Gleerup.

Skeggs, Beverley (1997). *Att bli respektabel: konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos.

Stigendal, Mikael (2010). *Kapital*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Svensson Therese (2017) Vita män på gränsen: om vitifierad underklassmaskulinitet i Dan Anderssons roman Chi-mo-ka-ma. I Hübinette, Tobias (red.). *Ras och vithet: svenska rasrelationer i går och i dag*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, Therese (2014). Alla rasifieras! *Mana Antirasistisk Tidskrift* (2-3).

Tjora, Aksel (2012). *Från nyfikenhet till systematisk kunskap. Kvalitativ forskning i praktiken*. 2.upp. Lund: Studentlitteratur.

Van Doorn, Niels (2017). Platform labor: on the gendered and racialized exploitation of low-income service work in the 'on-demand' economy. *Information, communication & society* 20 (6): 898-914.

Woodcock, Jamie & Graham, Mark (2020). *The gig economy: a critical introduction*. Cambridge: Polity

Otryckta källor:

Dagens Industri. 2019-11-13. Online:
<https://digital.di.se/artikel/onlinepizza-och-hungrig-skrotas-av-tyska-borsjatten-gor-ont-i-hjart-at> Hämtad 2020-03-03

De oorganiserade. 2018-10-23. Online:
https://www.lo.se/start/lo_fakta/de_oorganiserade_gig_ekonomin_och_den_fackliga_anslutningen Hämtad 2020-01-10

Gig Watch. 2019. Online: <https://www.gigwatch.se/om-gigekonomin/>
Hämtad 2019-12-06

Federici, Silvia (2006). *Precarious Labor: A feminist viewpoint*. In the Middles of a whirlwind (notes from her lecture on 28 October 2006 at Bluestockings Radical Bookstore in New York City, 172 Allen Street as part of the 'This is Forever. From inquiry to Refusal Discussion series'). Hämtad 2020-03-04 Online:
<https://inthemiddleofthewhirlwind.wordpress.com/precarious-labor-a-feminist-viewpoint/>

Malmö Stadsteater spelar pjäsen Prekariatet 2020

Svenska Akademiens Ordlista 2020. Online: <https://svenska.se/tre/?sok=flexibel&pz=1>
Hämtad 2020-03-02

Sveriges Radio P1. Avsnitt 6 sändes 2019-08-06 <https://sverigesradio.se/denyadaglonarna>
Hämtad 2019-12-05